

АНТИМОНОПОЛЬНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН

© 2015 БУТЕНКО Н. В.

УДК 330.342.334

Бутенко Н. В.

Антимонополярна політика у сфері регулювання партнерських відносин

Метою статті є визначення структурних передумов конкуренції в національній економіці, основних ідей і принципів конкурентної політики держави та обґрунтування на цій основі інструментів антимонополярної політики у сфері регулювання партнерських відносин. У статті проаналізовано рівень розвитку конкурентних відносин в Україні та зроблено висновок, що організаційні засади розвитку конкуренції здійснюються непослідовно, часто суперечливо, за умов наявних деформацій у відносинах власності, відсутності ефективного приватного власника. Визначено роль держави та форми її участі у формуванні конкурентної політики. Акцентовано увагу на тенденціях розвитку сукупного рівня концентрації власності в економіці України. Розглянуто прояви суперечливого впливу партнерських структур на економіку України, зокрема втрати бюджету від податкових пільг, галузеві пільги, міжгалузєва конкуренція, монополізація ринку, наслідки утворення фінансово-промислових груп. Серед основних заходів щодо формування антимонополярно-конкурентної політики у сфері регулювання партнерських відносин визначено активізацію державної політики з питань підвищення національної конкурентоспроможності та формування в Україні сприятливого бізнес-клімату; унеможливлення зосередження активів в офшорних компаніях; обов'язкова ідентифікація кінцевих власників бізнес-структур; визначення рівня монополізації ринку в загальнонаціональному, регіональному чи місцевому масштабі; переведення активів природних монополій у державну власність із подальшим акціонуванням серед міноритарних інвесторів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентна політика, антимонополярне регулювання, партнерські відносини, фінансово-промислові групи

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 11.

Бутенко Наталія Василівна – кандидат економічних наук, доцент, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна)

Email: n_butenko@ukr.net

УДК 330.342.334

UDC 330.342.334

Бутенко Н. В. Антимонополярная политика в сфере регулирования партнерских отношений

Butenko N. V. Antimonopoly Policy in the Sphere of Partner Relationship Management

Целью статьи является определение структурных предпосылок конкуренции в национальной экономике и основных идей и принципов конкурентной политики государства, а также обоснование на этой основе инструментов антимонополярной политики в сфере регулирования партнерских отношений. В статье проанализирован уровень развития конкурентных отношений в Украине и сделан вывод, что организационные основы развития конкуренции осуществляются непоследовательно, часто противоречиво, в условиях имеющих деформаций в отношениях собственности, отсутствия эффективного частного собственника. Определена роль государства и формы ее участия в формировании конкурентной политики. Акцентировано внимание на тенденциях развития совокупного уровня концентрации собственности в экономике Украины. Рассмотрены проявления противоречивого влияния партнерских структур на экономику Украины, в частности, потери бюджета от налоговых льгот, отраслевые льготы, межотраслевая конкуренция, монополизация рынка, последствия образования финансово-промышленных групп. Среди основных мер по формированию антимонополярно-конкурентной политики в сфере регулирования партнерских отношений определены: активизация государственной политики по вопросам повышения национальной конкурентоспособности и формирования в Украине благоприятного бизнес-климата; невозможность размещения активов в офшорных компаниях; обязательная идентификация конечных владельцев бизнес-структур; определение уровня монополизации рынка в общенациональном, региональном или местном масштабе; перевод активов естественных монополий в государственную собственность с последующим акционированием среди міноритарных инвесторов.

The aim of the article is to determine the structural preconditions of competition in the national economy, the basic ideas and principles of the state competition policy and to substantiate on this basis the instruments of antimonopoly policy in the sphere of partner relationship management. In the article there was analyzed the level of competition in Ukraine and made the conclusion that the organizational principles of the competition development are implemented inconsistently, often contradictory, in the conditions of existing deformations in property relations, the lack of the effective private owner. The role of the state and the forms of its participation in the shaping of competition policy has been determined. The attention was focused on the trends in development of the total level of the ownership concentration in Ukraine's economy. Manifestations of contradictory influence of partnership structures on the Ukrainian economy, in particular the budget losses from tax exemptions, sectoral exemptions, intersectoral competition, monopolization of the market, the impact of education and financial-industrial groups were considered. Among the main measures for the formation of the antimonopoly and competition policy in regulating partner relations there was determined the state policy on increasing the national competitiveness and the formation in Ukraine of a favorable business climate; inability to concentrate assets in offshore companies; mandatory identification of ultimate owners of businesses; determining the level of monopolization of the market on the national, regional or local scale; the transfer of assets of natural monopolies to the state ownership with subsequent funding among the minority investors.

Keywords: competitiveness, competition policy, antimonopoly regulation, partner relations, financial and industrial groups

Pic.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 11.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентная политика, антимонополярное регулирование, партнерские отношения, финансово-промышленные группы

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 11.

Бутенко Наталя Васильевна – кандидат економічних наук, доцент, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (ул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна)

Email: n_butenko@ukr.net

Butenko Nataliia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kyiv National University named after T. Shevchenko (vul. Volodymyrska, 60, Kyiv, 01601, Ukraine)

Email: n_butenko@ukr.net

Вступ. Істотні зміни, що відбулися останніми роками у світовій економіці у зв'язку з інтернаціоналізацією ринків і посиленням процесів глобалізації, з одного боку, і несприятлива макроекономічна ситуація на тлі політичної нестабільності – з іншого, гостро ставлять перед національною економікою питання підвищення її конкурентоспроможності та забезпечення високих темпів економічного зростання. Водночас дослідження перспектив економічних реформ національної економіки засвідчує наявність низки головних ризиків для її стабільності, серед яких слід зазначити значні структурні диспропорції, недосконалу конкурентну політику, які стримують розвиток внутрішнього ринку та в цілому звужують можливості для стимулювання економіки України.

Слід зазначити, що окремим аспектам реалізації національної конкурентної політики приділено увагу в наукових працях таких вчених, як Ю. Бажал, В. Базилевич, В. Геєць, Дж. К. Гелбрейт, Л. Дідківська, О. Завада, Б. Кваснюк, О. Кілієвич, Дж. М. Кейнс, В. Лагутін, Д. С. Мілль, М. Портер, Дж. Робінсон, Д. Росс, Ю. Уманців, Г. Філюк, Ф. Шерер, О. Шнірков, Й. Шумпетер, Т. Щербакова, Е. Чемберлен, Ф. Хайек та інших. Однак, незважаючи на вагомні доробки у сфері дослідження різноманітних аспектів реалізації конкурентної політики, існує необхідність формування антикорупційної політики у сфері партнерських відносин та подальшого аналізу її впливу на розвиток національної економіки.

Попри динамізм формальної інституціоналізації системи **партнерських відносин** (розробки нормативно-правових регуляторних норм, формування організаційно-управлінської ієрархії партнерських структур та відповідних елементів ринкової інфраструктури), застосування стандартів, вироблених світовою практикою, та наповнення їх реальним змістом поки що не відповідають сучас-

ним вимогам. При цьому дієві механізми подолання негативних наслідків розвитку партнерських відносин, покликані мінімізувати наслідки їх негативних тенденцій, що спостерігаються в економіці України, практично відсутні. Відсутня також науково обґрунтована концепція розвитку партнерських відносин в умовах глобальної конкуренції, яка б враховувала специфіку вітчизняного інституційного середовища національної економіки та пропонувала б дієві інструменти антимонопольної політики.

Відповідно, **метою** даної статті є визначення структурних передумов конкуренції в національній економіці та основних засадничих ідей і принципів конкурентної політики держави, та обґрунтування на цій основі інструментів антимонопольної політики у сфері регулювання партнерських відносин.

Оцінюючи рівень розвитку конкурентних відносин в Україні, ми схильні поділяти думку С. Реверчука, що в українському суспільстві «культура конкуренції» має низький рівень, основні організаційні засади розвитку конкуренції здійснюються непослідовно, часто суперечливо, за умов наявних деформацій у відносинах власності, відсутність ефективного приватного власника тощо [8].

При цьому, за даними Всесвітнього економічного форуму 2013 – 2014 рр., відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК), що складається з 12 субіндексів та розраховується для 144 країн світу, після тривалої економічної кризи Україна посіла 84 місце, а в 2012 – 2013 рр. – 73-є місце, порівняно з 82-м у 2011 – 2012 рр. (серед 144 країн) місця індексу глобальної конкурентоспроможності в 2012 році. Російська Федерація та Казахстан випереджають Україну за показниками конкурентоспроможності, посідаючи, відповідно, 67-е і 51-е місця у загальному рейтингу. Тенденції коефіцієнта конкурентоспроможності України в 2001 – 2013 рр. наведено на рис. 1.

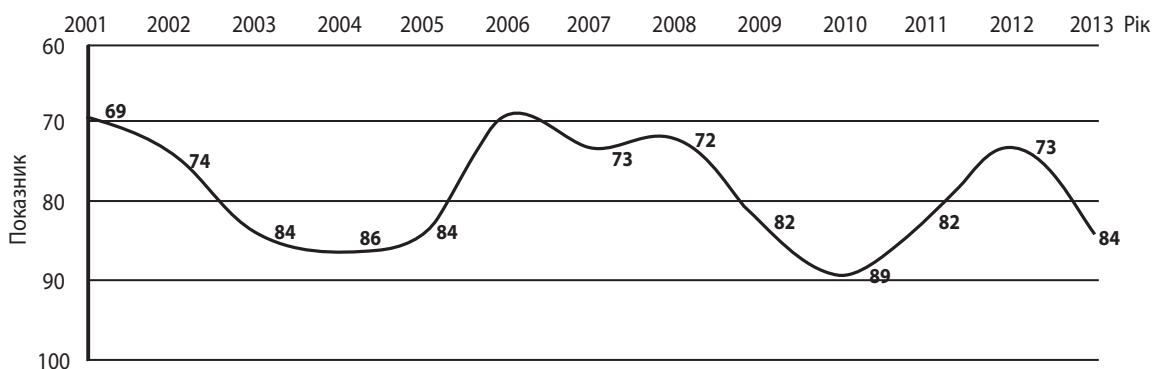

Рис. 1. Рейтинг конкурентоспроможності України 2001 – 2013 рр. [6]

Аналіз індексу конкурентоспроможності України та низки інших країн продемонстрував, що трійку лідерів складають Швейцарія, Сінгапур та Фінляндія. До десятки кращих

увійшли Швеція, Нідерланди, Німеччина, Великобританія, США, Гонконг і Японія. Водночас за основними субіндексами Україна змістилася донизу, оскільки ведення бізнесу,

рівень технічного та технологічного розвитку вітчизняних підприємств, соціальна сфера, залишаються у сфері потенційних загроз для конкурентоспроможності країни [6].

Сприяти формуванню високих стандартів національного бізнес-середовища та забезпечувати баланс національних економічних інтересів у процесі лібералізації внутрішніх ринків та відкриття певних секторів економіки для зовнішньої конкуренції покликана конкурентна політика держави, основними інструментами реалізації якої є заборона будь-якої картельної практики і недопущення недобросовісної конкуренції; заборона зловживань монополюючим становищем; контроль за концентрацією виробництва і капіталу із заборонаю недобросовісного злиття компаній; лібералізація ринку за мінімального державного регулювання економічних процесів [7, с. 294 – 296].

Підтримує таку позицію й В. Гець, який підкреслює, що стан конкуренції в економіці істотно пов'язаний із діяльністю держави, оскільки саме вона визначає законодавчі антимонопольні обмеження і має у своєму розпорядженні механізми, здатні запобігати недобросовісній конкуренції [2]. Крім того, реалізуючи економічну політику, держава може встановлювати певні правила, серед яких умови конкуренції є одними з фундаментальних [2, с. 431]. Формування ефективної конкурентної політики сприятиме вітчизняним підприємствам у їх високотехнологічному експорті та прагнучим підвищувати конкурентоспроможність товарів місцевого виробництва порівняно з імпортованими аналогами [1, с. 71 – 74]. На думку О. Шнипка, у світовій практиці утверджується інтегроване розуміння конкурентної політики як такої, яка не лише має в основі засадничі ідеї та принципи захисту і сприяння конкуренції, а й передбачає дотримання стратегії досягнення конкурентоспроможності національної економіки [11, с. 189].

Дослідження участі держави у партнерських відносинах з метою забезпечення її економічних інтересів, дає змогу виокремити дві форми присутності держави у партнерських відносинах:

- опосередкований партнер, що здійснює вплив на безпосередніх учасників партнерських відно-

син шляхом нормативно-правового регулювання ринкової діяльності та здійснення функцій прогнозування, планування, координації та контролю; і саме у якості опосередкованого партнера держава здійснює антимонопольне регулювання діяльності суб'єктів національної економіки;

- безпосередній партнер, що бере участь у партнерських відносинах на засадах державно-приватного партнерства.

Оцінюючи ефективність конкурентної політики у деяких країнах світу, експерти Всесвітнього економічного форуму відзначають вкрай низький рівень даного показника в Україні – лише 3.1 бал, в той час як аналогічний показник Німеччини становить 5,5 бали (із максимальних 7) [3, с. 44]. Зазначене свідчить, що конкурентна політика як захист та створення конкурентних механізмів саме там, де вони забезпечують більш високу ефективність використання ресурсів потребує удосконалення.

Визначення структурних передумов конкуренції в національній економіці потребує визначення співвідношення сукупних часток підприємств, що діють на ринках з різною конкурентною структурою, у загальному обсязі реалізованої продукції. Динаміка структурних передумов конкуренції свідчить, що частка підприємств, які діють на ринках з конкурентною структурою, в обсязі реалізації майже не змінилася, на олігопольних ринках зменшилася на 1,7 в.п., а на ринках з ознаками домінування зросла на 2,3 в. п. При цьому частка ринків «чистої» монополії зменшилася на тому ж рівні (рис. 2).

Варто зауважити, що співвідношення конкурентного і монополюючого секторів, що має місце зараз в Україні, було характерним для економіки індустріальних країн середини ХХ століття. В сучасній постіндустріальній економіці найбільш розвинених країн за умов значної конкуренції створюється понад 80 % загального обсягу товарів, а за відсутності конкуренції – не більше 20 % [9]. Негативно позначаються на стані конкурентного середовища також ускладненість дозвільних процедур, високий рівень оплати за адміністративні послуги, тощо. Існуючі перешкоди є

* станом на початок року

Рис. 2. Динаміка структурних передумов конкуренції в економіці України в 2008 – 2012 рр. [4]

одним з найважливіших чинників, що обумовлює низький рівень ефективності української економіки, перешкоджає її інноваційній переорієнтації.

Аналіз динаміки структурних передумов конкуренції в економіці України дозволяє дійти наступних висновків:

- спостерігається розширення секторів, в яких конкуренція суттєво обмежена, що обумовлено підвищенням концентрації у паливно-енергетичному комплексі та галузях машинобудування. Найбільш монополізованими в Україні, окрім природних монополій, є видобуток вуглеводнів, продуктів нафтопереробки, пошта і зв'язок, транспорт, виробництво електроенергії, деякі галузі машинобудування [5];
- у переважній більшості галузей, де домінують великі корпорації, залишилися не поодинокі монополісти, а цілком конкурентна їх кількість, котра модифікувала тільки форми та методи конкурентної боротьби, обумовила перехід до олігополії та жорсткої монополістичної конкуренції [9]. Зменшити монополізм у виробництві спроможні диверсифікація суб'єктів національної економіки, постійна зміна меж і структури ринків та невідворотність державних санкцій. Тому аргументи про потужну монопольну владу великих підприємств є перебільшеними, оскільки конкуренція на ринках залишається досить сильною;
- підвищення рівня ринкової концентрації не завжди має антиконкурентний характер. Відновлення високого рівня концентрації та скасування традиційного антитрестівського регулювання слугували основним інструментом підвищення міжнародної конкурентоспроможності та ефективності національної економіки, проведення структурних реформ, модернізації виробництва у розвинених країнах.

Разом з тим, високий рівень концентрації виробництва сприяє існуванню в Україні підприємницького монополізму. Він охоплює перш за все сферу природних монополій, ряд ринків металургії та машинобудування. Це пов'язано насамперед з ефектом масштабу виробництва, суттєвими бар'єрами входу на ринки через значну фондисткість та обмеженість ресурсів. Зараз в Україні більше половини всіх товарів, робіт і послуг виробляється суб'єктами господарювання, що діють за умов істотної конкуренції. Конкурентне середовище сформовано, зокрема, на багатьох ринках агропромислового комплексу, харчової та легкої промисловості, машинобудування, будівництва, у банківській сфері.

Досвід розвинених країн переконливо доводить, що запорукою існування стабільної економічної системи та конкурентоспроможної національної економіки є наявність у ній великих корпоративних об'єднань [5]. Варто зазначити, що зараз економіка багатьох країн СНД характеризуються високою концентрацією власності. Для порівняння слід навести дані про те, що частка десяти найбільших російських компаній у ВВП становить 41 %, у той час, як в Японії – 32 %, у США – 27 %, у Німеччині – 20 %. Частка ж малого бізнесу у ВВП не перевищує 10 % (тоді як у країнах Європи – 40 – 50 %). Десять найбільших приват-

них власників контролюють більше, ніж 60% капіталізації російського ринку, що є найвищим світовим показником (аналогічний показник у США та Великій Британії становить близько 10%, у Південній Кореї – 37, в європейських країнах – близько 30%). Аналогічна структура економіки з пануванням невеликого числа бізнес-груп характерна й для України. Так, сукупний рівень концентрації у промисловості України залишався досить високим: 10 найбільших підприємств забезпечували 22 відсотки загального обсягу реалізованої продукції, а 100 найбільших – 58,5 відсотка. Аналіз тенденцій розвитку сукупного рівня концентрації у промисловості України показав, що на початок 2013 року відбулося певне зменшення, порівняно з попередніми роками, частки 10 та 20 найбільших підприємств, із зростанням часток 50 та 100 найбільших підприємств, які досягли найвищих значень за п'ять років після початку світової фінансово-економічної кризи, що є ознакою посилення значущості у вітчизняній промисловості олігопольних ринків [4]. За оцінками ASTRUM Investment Management [13] переважна частина ФПГ концентрує свій бізнес у одній або декількох галузях (табл. 1).

Можна виділити такі прояви суперечливого впливу партнерських структур на економіку України:

Втрати бюджету від податкових пільг – ретельний перегляд чинних податкових пільг, виданих на індивідуальній чи галузевій основі, на предмет їх реальної ефективності у сприянні розвитку та соціальної доцільності доводять необхідність кардинального зменшення різного роду субсидій, які викривляють умови конкуренції, дестабілізують державні фінанси та сприяють поширенню корупції.

Галузеві пільги – як приклад можуть бути розглянуті тарифи та пільги для розвитку альтернативної (зокрема, сонячної) енергетики, оскільки на початковому етапі ця сфера потребує великих інвестицій необхідно дати певний період для налагодження бізнес-процесів. Так, у 2009 році пакет державної допомоги з метою порятунку банківського сектора склав 4 трильйони 588 млрд євро, тобто, близько 40 відсотків річного ВВП Євросоюзу.

Міжгалузєва конкуренція – наприклад, національний монополіст «Укртелеком» програє компаніям, які оперативно реагують на потреби споживачів та моментально пристосовуються до нових регуляторних умов, які, враховуючи українську ментальність, мають схильність швидко змінюватися. В умовах глобальної технологічної революції та активного розвитку мобільного зв'язку «Укртелеком» змушений міняти власні підходи до обслуговування клієнтів, пропонувати їм нові продукти. Зокрема, збільшувати потужності бездротового Інтернету, покращувати оптиковолоконні мережі, включати систему знижок та преференцій. Хоча, окремі рецидиви монопольної поведінки на сегментах, де «Укртелеком» зберігає ринкову владу, залишаються.

Монополізація ринку – існують галузі, де функціонує класична монополія, тобто, споживач може отримати послугу лише в одного-єдиного продавця. Це наприклад, інфраструктурні мережі, такі як залізничний транспорт, електричні мережі, мережі теплопостачання, газопостачання, пошта. В цілому на них припадає близько однієї восьмої всього обсягу реалізації товарів на українських ринках. Тому поділ наявних монополій треба поєднувати з іншим

Таблиця 1

Доля різноманітних галузей в чистому доході ФПГ

ФПГ	Металургія	Трубна промисловість	Електроенергетика	Машинобудування	Гірничорудна промисловість	ПЕК	Фінансовий сектор	Будівництво	АПК	Суднобудування	Інше
СКМ	77%		10%		8%						5%
ИСД	94%							2%		3%	1%
Укрсиб							93%				7%
Интерпайп		97%									3%
Приват	34%			4%	26%	20%	11%				5%
Фінанси і Кредит				35%	40%		25%				
Енергетичний Стандарт			55%	37%			1%				7%
Смарт-груп	53%							25%	7%	10%	5%
Групи «Енерго»	100%										
ММК ім. Ілліча	96%										4%
Укрпідшипник	82%			7%	1%	0%	10%				0,2%

процесом – стимулюванням створення у відповідних галузях/регіонах нових підприємств, які конкурують із монополістами (аж до будівництва коштом держави з подальшим акціонуванням/продажем справді приватним інвесторам, які не пов'язані з монополістами на відповідному ринку).

Нарешті, необхідно розширити доступ до нині монополізованих галузей крім природних монополій іноземним компаніям, які будуть зацікавлені в підвищенні рівня конкуренції на відповідних ринках. Адаже в низці секторів вагомими бар'єрами для виходу на ринок є передусім значна фондмісткість та обмеженість відповідних ресурсів у вітчизняного середнього бізнесу, не кажучи вже про малий.

Утворення фінансово-промислових груп – маючи велику концентрацію капіталів, природних та людських ресурсів, підприємства, що належать до цих груп, жорстко конкурують на більш високому щаблі на світових ринках. Існує думка, що головні проблеми з конкуренцією взагалі перемістилися з товарних ринків у їх традиційному розумінні до сфер впливу певних фінансово-промислових груп (ФПГ). Звичайно, до ФПГ входять і підприємства, і їх чимало, що займають монополічне становище на певних ринках, але, до їхнього складу входять не лише такі підприємства. З іншого боку, монополісти зовсім не обов'язково мають належати до тих або інших ФПГ. Гігантська група «Приват» нерідко повинна виборювати конкретного українського споживача за умов конкуренції, а якесь карликове бюро технічної інвентаризації чи підприємство ритуальних послуг – виступає стосовно нього як повний і необмежений монополіст.

Проте варто вести мову про існування суперечливого впливу великих корпоративних структур, які мають розвинуті партнерські відносини на конкурентну структуру ринку та конкурентоспроможність національної економіки, що потребує визначення форм та методів регулювання економічних процесів, механізмів антимонопольного регу-

лювання та ефективного контролю з боку держави для запобігання монополізації товарних і сировинних ринків, або прагнення до їх дестабілізації та дезорганізації.

Усвідомлення сутності та співвідношення понять антимонопольної та конкурентної політики засвідчують, що низка завдань антимонопольної політики пов'язана із завданнями конкурентної політики, проте конкурентна політика – поняття ширше. Відтак антимонопольну політику можна визначити як сукупність дій, спрямованих на захист конкуренції, через установлення та підтримання правил, які запобігають виникненню обставин та забороняють дії, що можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Конкурентна політика, разом із завданнями захисту конкуренції, ставить за мету її розвиток і включає заходи, направлені на формування нових ринків.

Виходячи з цієї логіки, серед інструментів конкурентної політики в сфері партнерських відносин варто виділяють два основних блоки, а саме захисні та активні заходи. Захисні заходи передбачають, що в сфері, де набули розвитку партнерські відносини, вже існує конкуренція і зорієнтовані на підтримання вже існуючого рівня конкуренції. До таких заходів відносять контроль над угодами з економічної концентрації, запобігання та унеможливлення зловживань домінуючим становищем, змов та узгоджених дій між учасниками партнерських відносин, монополістичної діяльності за участі органів влади і органів місцевого самоуправління, а також боротьба із недобросовісною конкуренцією.

Активні заходи спрямовані на створення конкуренції у сферах, де її раніше не було, або стримувалось факторами регуляторного характеру. До таких заходів відносять розвиток конкуренції у галузях, де характерні природні монополії; встановлення і забезпечення підтримання правил конкуренції на ринках, де покупцями чи продавцями виступає держава; зниження адміністративних бар'єрів

і реформування системи регулювання; створення нових ринків, шляхом передачі господарських функцій від держави на користь приватних компаній.

Державний контроль за дотриманням конкурентного законодавства здійснюється Антимонопольним комітетом України (далі – АМКУ) відповідно до повноважень, визначених законом. Основними завданнями АМКУ із забезпечення захисних заходів є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

1. Здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
2. Контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами монополій;
3. Здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель.

У Загальнодержавній програмі розвитку конкуренції на 2014 – 2024 роки поверхово згадується питання щодо підвищення рівня обізнаності суспільства з приводу необхідності захисту конкуренції. При цьому зазначається, що одним із засобів вирішення проблеми низького рівня розвитку конкуренції на вітчизняних товарних ринках є залучення інститутів громадянського суспільства до участі у формуванні та реалізації антимонопольно-конкурентної політики.

Серед основних заходів щодо формування антимонопольно-конкурентної політики є адвокаткування конкуренції. Здійснений аналіз дозволяє дійти висновку, що існують різні підходи до визначення сутності поняття «адвокатування конкуренції». Не можна не погодитись із визначенням Робочої групи з адвокатування Міжнародної конкурентної мережі, за яким адвокатування конкуренції має відношення до тих видів діяльності, що проводяться конкурентним відомством у сфері стимулювання економічної активності в конкурентному середовищі шляхом не правозастосовних механізмів, а головним чином за рахунок взаємозв'язку з іншими державними структурами і за допомогою підвищення обізнаності суспільства щодо переваг конкуренції [10]. Натомість Г. Філюк цілком слушно зазначає, що «адвокатування конкуренції включає всі дії антимонопольних органів, не пов'язані з примусом до виконання правил у сфері антимонопольного законодавства, а спрямовані на формування у суспільстві конкурентної культури» [12].

Проте поряд із загальними позиціями, що мають безпосереднє відношення до концепції адвокатування конкуренції, було б доцільно розробити та схвалити як доповнення до чинної Програми нормативно-правовий акт, в якому б поетапно визначалися основні заходи із зазначенням термінів їх реалізації, що сприятиме досягненню вказаних цілей.

Сформуванню конкурентного сектору допоможе вирішення таких першочергових завдань як забезпечення на-

лежних інституційних передумов ефективної конкуренції, недопущення деформацій ринкового механізму внаслідок втручання державних органів, розвиток належного інформаційного забезпечення функціонування товарних ринків, створення й розвиток ефективних каналів поширення товарів, відтак формування сприятливого середовища розвитку партнерських відносин. Відповідно серед основних інструментів демонополізації економіки варто відзначити:

- активізацію державної політики з питань підвищення національної конкурентоспроможності та формування в Україні сприятливого бізнес-клімату з визначенням механізмів контролю за виконанням цих заходів і їх результативністю;
- унеможливлення зосередження активів із використанням офшорних компаній, ввести в антимонопольне законодавство норму про обов'язкову ідентифікацію кінцевого власника як фізичної особи/осіб у всіх галузях;
- аналіз ринків (у разі потреби із залученням іноземних фірм) для визначення реальної ситуації щодо рівня монополізації того чи іншого ринку в загальнонаціональному/регіональному/місцевому масштабі;
- усі активи природних монополій (газогони, водопроводи, лінії електропередачі, зв'язку тощо) мають перебувати у державній власності з бажаним акціонуванням серед міноритарних інвесторів-резидентів, а отримані в такий спосіб кошти повинні спрямовуватися на модернізацію відповідних мереж.

Висновок. Отже, досліджені у даній статті прояви суперечливого впливу партнерських структур на конкурентну структуру економіки України дають змогу запропонувати низку заходів щодо формування антимонопольно-конкурентної політики у сфері регулювання партнерських відносин, зокрема активізацію державної політики з питань підвищення національної конкурентоспроможності та формування в Україні сприятливого бізнес-клімату; унеможливлення зосередження активів в офшорних компаніях; обов'язкова ідентифікація кінцевих власників бізнес-структур; визначення рівня монополізації ринку в загальнонаціональному, регіональному чи місцевому масштабі; переведення активів природних монополій у державну власність з подальшим акціонуванням серед міноритарних інвесторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В. Формування конкурентного середовища у транзитивній економіці: проблеми, тенденції, протиріччя / В. Базилевич // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2003. – № 2. – С. 24 – 28.
2. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К.: ІЕП НАНУ, 2009. – 864 с.
3. Глобальная конкурентоспособность 2013 – 2014 : доклад / World Economic Forum (Всемирный экономический форум) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/GCR2013-14/GCR_Rankings_2013-14.pdf

4. Звіт Антимонопольного комітету України за 2012 – 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?art_id=212425&cat_id=212422

5. Ігнатюк А. Вертикально інтегровані структури на галузевих ринках України / А. Ігнатюк // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2009. – Вип. 109. – С. 19 – 23.

6. Індекс глобальної конкурентоспроможності 2013 – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

7. Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі / А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2008. – 352 с.

8. Реверчук С. К. Основи теорії економічної конкуренції : навч. посіб. / С. К. Реверчук, Т. В. Сива, Л. С. Реверчук. – К. : Знання, 2007. – 271 с.

9. Уманців Ю. Корпоративні структури у системі економічних відносин / Ю. Уманців // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 3. – С. 13 – 24.

10. Уманців Ю. Конкуренсна політика у системі чинників активізації економічного розвитку / Ю. М. Уманців, А. С. Дуцька // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2014. – № 1 (3). – С. 29 – 37.

11. Шнилко О. С. Конкуренстпроможність України в умовах глобалізації / О. С. Шнилко. – К. : ІЕП НАНУ, 2009. – 456 с.

12. Fylyuk H. The competition advocacy as a part of the competition policy / H. Fylyuk // Konkurentsia. Bulletin Antymonopolnogo komitetu Ukrainy. – 2011. – No. 1. – P. 38 – 43.

13. ASTRUM Investment Management [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://research.astrum.ua/ru/choice/strategy.aspx>

REFERENCES

“ASTRUM Investment Management” <http://research.astrum.ua/ru/choice/strategy.aspx>

Bazylevych, V. “Formuvannya konkurentnoho seredovyshcha u tranzytivnii ekonomitsi: problemy, tendentsii, protyrichchia” [Formation of the competitive environment in transitive economy:

challenges, trends and contradictions]. Konkurentsia. Visnyk Antymonopolnogo komitetu Ukrainy, no. 2 (2003): 24-28.

Fylyuk, H. “The competition advocacy as a part of the competition policy” Konkurentsia. Bulletin Antymonopolnogo komitetu Ukrainy, no. 1 (2011): 38-43.

“Globalnaia konkurentosposobnost 2013 - 2014” [Global Competitiveness 2013 - 2014]. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/GCR2013-14/GCR_Rankings_2013-14.pdf

Heiets, V. M. Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku [Society, state, economy, phenomenology cooperation and development]. Kyiv: IEP NANU, 2009.

“Indeks hlobalnoi konkurentospromozhnosti 2013 - 2014” [Global Competitiveness Index 2013 - 2014]. <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

Ihnatiuk, A. “Vertikalno intehrovani struktury na haluzevykh rynkakh Ukrainy” [Vertically integrated structures in the industry markets of Ukraine]. Visnyk Kyivskoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Ekonomika», no. 109 (2009): 19-23.

Poruchnyk, A. M. Natsionalnyi interes Ukrainy: ekonomichna samodostatnist u hlobalnomu vymiri [The national interest of Ukraine: economic self-sufficiency in a global context]. Kyiv: KNEU, 2008.

Reverchuk, S. K., Syva, T. V., and Reverchuk, L. S. Osnovy teorii ekonomichnoi konkurentsii [Basic theory of economic competition]. Kyiv: Znannia, 2007.

Shnyupko, O. S. Konkurentospromozhnist Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Competitiveness of Ukraine under globalization]. Kyiv: IEP NANU, 2009.

Umantsiv, Yu. M., and Dutska, A. S. “Konkurentna polityka u systemi chynnykiv aktyvizatsii ekonomichnoho rozvytku” [Competition policy system factors enhance economic development]. Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho, no. 1 (3) (2014): 29-37.

Umantsiv, Yu. “Korporatyvni struktury u systemi ekonomichnykh vidnosyn” [Corporate structures in the system of economic relations]. Visnyk KNTEU, no. 3 (2011): 13-24.

“Zvit Antymonopolnogo komitetu Ukrainy za 2012 - 2013 rik” [Report Antimonopoly Committee of Ukraine for 2012 - 2013 year]. http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?art_id=212425&cat_id=212422